

Norge bedre enn EU-snittet på fem av åtte utdanningsmål

91%
av nyutdannede i arbeid
i Norge, 77% i EU

EU har satt 8 referansemål for utdanning frem mot 2020. Samlet sett ligger EU-landene an til å nå halvparten av utdanningsmålene, men variasjonen mellom dem er stor. Norge skårer bedre enn snittet i EU når det gjelder barnehage, lesing, utdanningsnivå, sysselsetting blant nyutdannede og voksnes læring. Norske ungdommer har derimot utfordringer i regning og naturfag. Skolefrafallet i Norge synker raskere enn i EU sett under ett, men er fortsatt større enn i de tre nordiske EU-landene.

I likhet med Norge bestemmer medlemsstatene i EU selv over sine utdanningssystemer og politikk. Det er likevel utstrakt frivillig europeisk samarbeid og koordinering mellom medlemsstatene. EUs utdanningsministere har blant annet blitt enige om åtte referansemål for utdanning og opplæring som man ønsker å nå for EU samlet sett innen 2020 (se tekstsaks). Norge deltar aktivt i EU-samarbeidet på utdanningsområdet, og tilgjengelig statistikk gjør det mulig å sammenligne situasjonen i Norge og andre EFTA/EU-land med tanke på de målene som er satt.

I denne artikkelen sammenligner vi først Norge med EU sett under ett. Samtidig er det viktig å påpeke at unionen er sammensatt av land med forskjellig utdanningspolitikk og -systemer, og at situasjonen med tanke på de åtte målene derfor kan variere sterkt fra land til land. For å vurdere Norge mot land som er mer lik oss selv, ser vi også videre i artikkelen på norsk utdanning i forhold til de andre nordiske landene.

Bedre enn EU på noe, svakere på annet

På flere områder har Norge positive resultater sammenlignet med snittet for EU, slik som deltakelse i barnehage, unges leseferdigheter, andel med høyere utdanning, sysselsetting blant nyutdannede og voksnes deltakelse i læringsaktiviteter. Norske 15-åringer har imidlertid ferdigheter i regning og naturfag som ligger rundt eller noe under snittet i EU, og tidlig skolefrafall er relativt utbredt i Norge (se tabell 1).

Vi ser nærmere på de fire utdanningsmålene der det foreligger ferske tall for 2015 (se tekstsaks om forskjeller fra nasjonal statistikk).

Tidlig skolefrafall går gradvis ned

Tiltak for å få ned tidlig skolefrafall står høyt på den politiske agendaen både i EU og Norge. At flest mulig elever fullfører videregående er et viktig element i EUs strategi for vekst og sysselsetting- Europa 2020. Frarafall har negative virkninger både på kort og lang sikt for den som ikke blir ferdig med sin videregående opplæring og for samfunnet som helhet.

I EU som helhet har det vært en gradvis nedgang i tidlig frafall fra 14 prosent i 2010 til 11 prosent i 2015. Dersom denne utviklingen fortsetter vil målet om et frafall under 10 prosent bli nådd innen 2020. Det er imidlertid stor variasjon mellom medlemslandene på dette området. Spania, Malta og Romania har et frafall på over 15 prosent, mens frafallet er under 6 prosent i Litauen, Kypros, Polen, Slovenia og Kroatia.

Kjartan Steffensen
er seniorrådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for utdanningsstatistikk.
(kjartan.steffensen@ssb.no)

I Norge har tidlig frafall fra utdanning og opplæring lenge ligget klart høyere enn i EU, men er nå kommet ned på nivået vi finner i EU samlet sett (se figur 1).

En stor del av forbedringen i Norge sammenlignet med snittet i EU skyldes en markant nedgang i frafallet blant unge menn. I 2010 var det tidlige skolefrafallet blant menn i Norge i aldersgruppen 18-24 år på vel 21 prosent – nær 6 prosentpoeng over snittet blant unge menn i EU. I 2015 var tilsvarende andel i Norge på vel 12 prosent – like høyt som snittet i EU.

EU's referansemål for utdanning og opplæring innen 2020

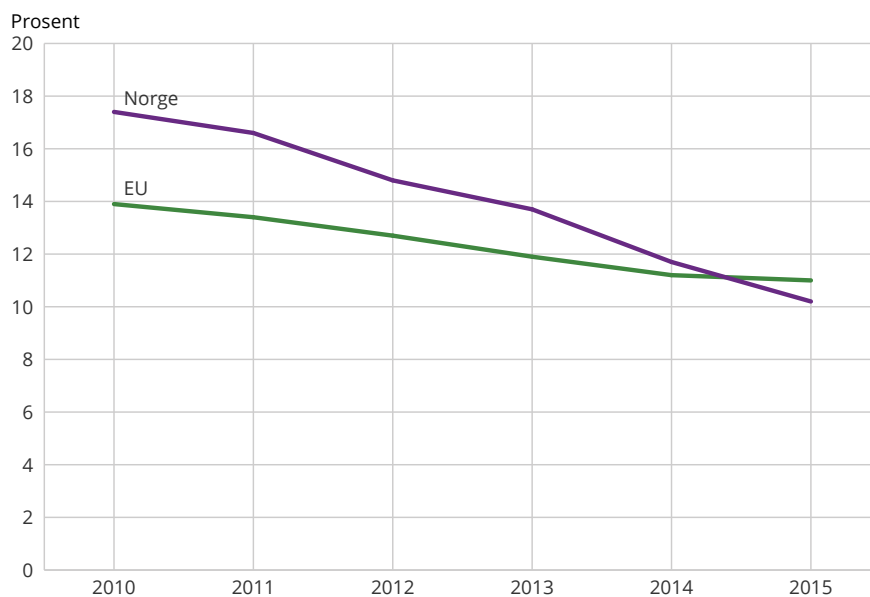
- Færre enn 10 prosent i aldersgruppen 18-24 år skal falle fra utdanning og opplæring uten å ha fullført videregående;
- Minst 40 prosent i aldersgruppen 30-34 år skal ha fullført høyere utdanning;
- Minst 95 prosent av barn mellom 4 år og skolepliktig alder skal delta i barnehageopplæring;
- Færre enn 15 prosent av 15-åringene med utilstrekkelige ferdigheter i lesing, matematikk og naturfag;
- Minst 15 prosent av voksne i alderen 25-64 år skal ha deltatt i utdanning eller opplæring (i løpet av de siste fire uker);
- Minst 82 prosent av nyutdannede (uteksaminert for 1-3 år siden fra videregående eller høyere utdanning, og ikke fremdeles i utdanning) i alderen 20-34 år skal være i arbeid;
- Minst 20 prosent av dem som fullfører høyere utdanning, skal ha hatt et utenlandsopphold på minimum tre måneder (eller 15 studiepoeng) som en del av denne utdanningen (europeisk statistikk mangler p.t.);
- Minst 6 prosent av personer mellom 18-34 år med en fullført yrkesfaglig utdanning skal ha hatt et utenlandsopphold på minimum to uker som en del av denne utdanningen (europeisk statistikk mangler p.t.).

EU's indikator for skolefrafall og SSBs statistikk

I den norske diskusjonen om skolefrafall vises det ofte til SSBs statistikk over gjennomstrømmning i videregående opplæring. Denne statistikken viser at 29 prosent av elevene som startet på videregående for første gang høsten 2009 ikke hadde fullført og bestått med studie- eller yrkeskompetanse i løpet av 5 år. Dersom vi også holder utenfor elevene som fremdeles var i videregående opplæring høsten 2014, står vi igjen med at 23 prosent av dem som startet for første gang høsten 2009 hadde sluttet underveis eller gjennomført, men ikke bestått med studie- eller yrkeskompetanse.

Hva er grunnen til at dette tallet i gjennomstrømningsstatistikken ligger så mye høyere enn de 10 prosentene som EU's indikator for skolefrafall viser for Norge? For å forklare dette er det viktig å understreke at den nasjonale gjennomstrømningsstatistikken og EU's indikator for tidlig skolefrafall både

Figur 1. Tidlig skolefrafall for personer 18-24 år (ikke i utdanning og opplæring, og ikke fullført videregående)

Kilde: Eurostat, European Labour Force Survey (online tabellkode: edat_ifse_14).

Tabell 1. Sammenligninger mellom Norge og EU på områder der det er satt europeiske referansemål for 2020 innenfor utdanning og opplæring¹

	Barnehage (4 år til skolealder)	Lave ferdigheter Regning (15 år)	Lave ferdigheter Naturfag (15 år)	Lave ferdigheter Lesing (15 år)	Tidlig skolefrafall (18-24- åringene)	Høyere utdanning (30-34- åringene)	Sysselsetting nyutdannede (20-34 år)	Voksnes læring (25-64 år)
Norge	97,3	22,3	19,6	16,2	10,2	50,9	90,9	20,1
EU	93,9	22,1	16,6	17,8	11,0	38,7	76,9	10,7
Målsetning, EU 2020	95 %	<15 %	<15 %	<15 %	<10 %	40 %	82 %	15 %
Årgang	2012	2012	2012	2012	2015	2015	2015	2015

¹ Fargene bak de oppgitte tallene for Norge indikerer om Norge har bedre resultater enn snittet i EU: Bedre for Norge (grønn), omtrent likt for Norge (hvitt) eller dårligere for Norge (rødt).

Kilde: Eurostat, European Labour Force Survey og UOE (online tabellkoder: tps00179, t2020_40, t2020_41, tps00053, tdsdc440). OECD, PISA 2012.

er ulikt definert og baserer seg på forskjellig datagrunnlag. SSBs statistikk for gjennomstrømming i videregående opplæring viser hvor stor andel av elevene som begynte på videregående for første gang et gitt skoleår (f.eks. høsten 2009) som har/ikke har fullført og bestått med studie- eller yrkeskompetanse i løpet av 5 år. For å lage denne statistikken brukes det registerdata fra Nasjonal utdanningsdatabase (NUDB).

EUs indikator for skolefravall baserer seg derimot på tverrsnittsdata fra den europeiske arbeidskraftundersøkelsen om befolkningen i alderen 18-24 år, ikke registerdata der et elevkull fra ett bestemt år følges over tid. Foruten aldersavgrensningen benytter EUs indikator ikke et kriterium for hvor mange år en person har brukt på å fullføre og bestå videregående opplæring. Personer som er i gang med ikke-formell opplæring (f.eks. språkkurs eller lignende) regnes heller ikke med i tidlig skolefravall i EUs definisjon, selv om de ennå ikke har fullført og bestått formell utdanning på videregående nivå.

Den nasjonale gjennomstrømningsstatistikken og indikatoren for skolefravall som baserer seg på den europeiske arbeidskraftundersøkelsen er altså ikke direkte sammenlignbare. Dette er grunnen til at vi i denne artikkelen baserer oss på arbeidskraftundersøkelsen og den europeiske definisjonen for skolefravall når vi sammenligner Norge med andre land.

I EU står en større andel utenfor både utdanning og arbeid

Manglende eller usikker fremtidig tilknytning til arbeidsmarkedet er ett av problemene som ofte blir trukket fram i diskusjoner om konsekvenser av tidlig skolefravall. Vi ser ikke i denne artikkelen på langsiktige konsekvenser. Like fullt finner vi store variasjoner mellom land når det gjelder 18-24 åringer med tidlig skolefravall og deres tilknytning til arbeidsmarkedet (se figur 2).

I EU sett under ett er nær 60 prosent av disse unge menneskene helt ledige. De er verken i utdanning eller under opplæring, og de er heller ikke i arbeid. I Spania finner vi en særlig ufordelaktig situasjon. Landet har et høyt skolefravall på over 20 prosent samtidig som over seks av ti med tidlig skolefravall ikke er i arbeid.

I Norge er det relativt høy sysselsetting blant de unge med tidlig skolefravall (rundt to tredjedeler av disse er i arbeid). Men det er viktig å merke seg at denne indikatoren ikke sier noe mer om deres tilknytning til arbeidsmarkedet, slik som inntekt, stillingens omfang, type kontrakt eller framtidsutsikter i jobben.

Dette er i tråd med Bø og Vigran (2014) som fant at det er en lav andel ungdommer i Norge som verken er i arbeid eller utdanning sammenlignet med situasjonen i andre europeiske land.

Utdanningsnivået i Norge er blant det høyeste i Europa ...

Utdanningsnivået i Norge er blant det høyeste i Europa. 51 prosent av norske 30-34-åringer har fullført utdanning på universitets- og høgsko-

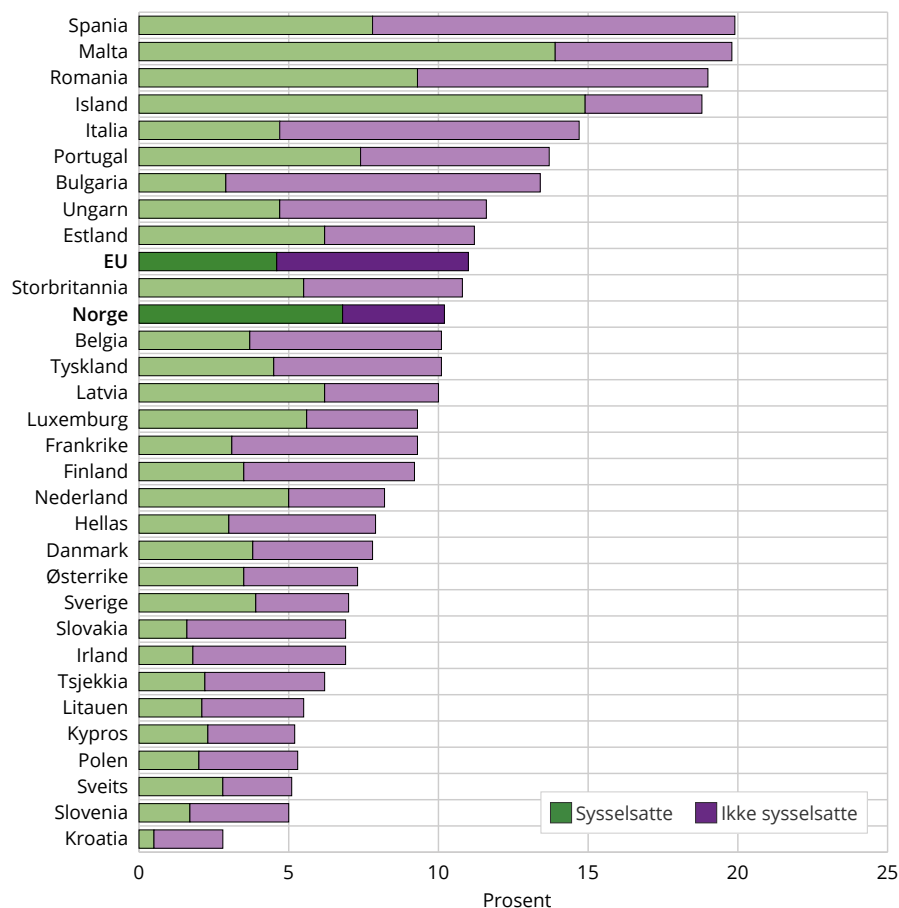
Forskjellig fra nasjonal statistikk

I denne artikkelen ser vi nærmere på fire av EUs 2020-indikatorer:

- skolefravall
- fullført høyere utdanning,
- sysselsetting for nyutdannede og
- voksnes læring

Disse fire indikatorene er alle basert på data om utdanning som er samlet inn gjennom den europeiske arbeidskraftundersøkelsen. Dermed kan indikatorene i artikkelen avvike fra lignende indikatorer som brukes nasjonalt, og som er basert på andre datakilder eller definisjoner. Et eksempel er Statistisk sentralbyrås registerbaserte statistikk over gjennomstrømming i videregående opplæring.

Figur 2. Tidlig skolefravall og sysselsetting for personer i alderen 18-24 år (ikke i utdanning og opplæring, og ikke fullført videregående). 2015

Kilde: Eurostat, European Labour Force Survey (online tabellkode: edat_lfse_14).

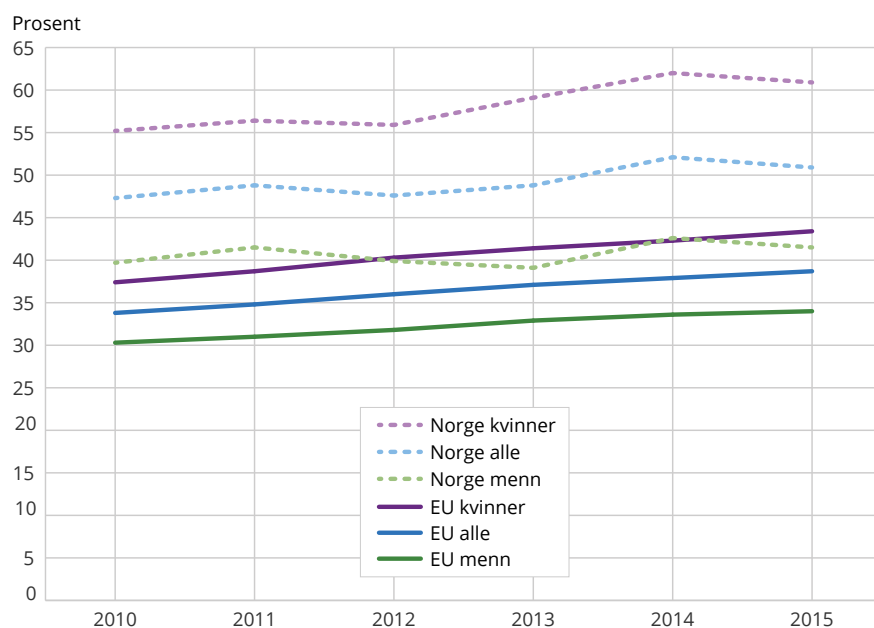
lenivå. Dette er klart over snittet i EU på 39 prosent og mer enn det dobbelte av det vi finner i Italia, landet med den laveste andelen med høyere utdanning. Både i Norge og samlet sett i EU har det siden 2010 vært en økning i andelen av 30-34 åringer med høyere utdanning. Dersom denne utviklingen fortsetter, vil målet på over 40 prosent bli nådd i EU innen 2020.

... men kjønnsforskjellene øker mer i Norge

I Norge er det klart flere kvinner enn menn i alderen 30-34 år som har høyere utdanning. Med unntak av Tyskland, finner vi en slik kjønnsforskjell i alle EUs medlemsstater, men gapet mellom kvinner og menn er langt mer markant i Norge (19 prosentpoeng) enn i EU samlet sett (9 prosentpoeng). Differansen mellom kvinner og menn øker også mer i Norge enn i EU (se figur 3). SSBs statistikk over studenter som er i gang med høyere utdanning i Norge viser at tre av fem er kvinner. Dette er en større kvinneandel enn i nesten alle andre

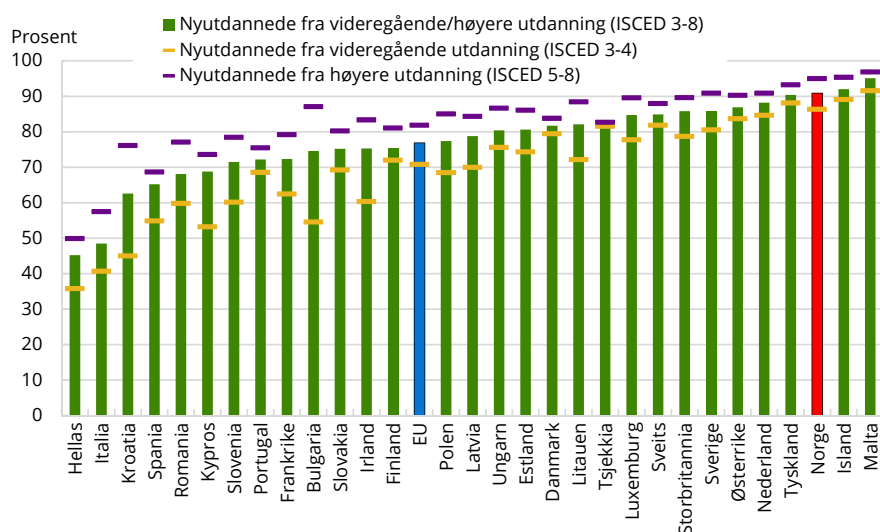
land i Europa, og utviklingen viser at kvinneandelen øker.

Figur 3. Personer med høyere utdanning i alderen 30-34 år

Kilde: Eurostat, European Labour Force Survey (online tabellkode: edat_lfse_07).

Figur 4. Andel sysselsatte blant nyutdannede, uteksaminert for 1-3 år siden fra videregående eller høyere utdanning. 20-34 år. 2015

Kilde: Eurostat, European Labour Force Survey (online tabellkode: edat_lfse_24).

Resultater fra studentundersøkelsen Eurostudent V viser at kjønnsforskjellene i deltakelse i høyere utdanning varierer mellom fagfeltene innenfor høyere utdanning. Kvinner er i de fleste europeiske land klart overrepresentert innenfor «lærerutdanning eller utdanning i pedagogikk», «helsefag eller sosialfag» og «humanistiske og estetiske fag». De er underrepresentert innenfor «tekniske fag, ingeniørfag eller håndverksfag» og «naturvitenskapelige fag, matematikk eller informasjonsteknologi» (Steffensen, Ekren og Nygård 2015).

Høy sysselsetting blant nyutdannede i Norge

Tall for sysselsetting blant nyutdannede viser tydelig den utfordrende situasjonen mange unge mennesker i deler av Europa møter etter endt utdanning. I Hellas og Italia er under halvparten sysselsatt blant dem som ble uteksaminert for 1-3 år siden fra videregående eller høyere utdanning. Vi ser da bort fra dem som i mellomtiden har tatt fatt på ny utdanning. Kontrasten er stor til Norge der 91 prosent av nyutdannede var i arbeid i 2015 (se figur 4).

I EU samlet sett sank sysselsettingsraten blant nyutdannede fra 82 prosent i 2008 – før finanskrisen hadde slått inn for fullt – til 76 prosent i 2013. Siden den gang har den negative utviklingen stoppet opp. Veien synes likevel lang til 2020-målet på 82 prosent.

I Norge er det høy sysselsetting både blant nyutdannede fra høyere utdan-

ning og nyutdannede fra videregående opplæring. Nyutdannede fra yrkesfaglig videregående utdanning er i de fleste europeiske land i større grad i jobb enn nyutdannede fra studieforberedende, ifølge Europakommisjonens årlige publikasjon Education and Training Monitor (European Commission 2015a: 65). Europakommisjonen trekker frem godt utbygde lærlingeordninger som et viktig bidrag til sysselsetting blant nyutdannede fra yrkesfag.

Norge er det landet i Europa hvor den høyeste andelen, 73 prosent, vurderer sine sjanser på arbeidsmarkedet innenlands etter fullførte høyere studier som (svært) gode, ifølge den europeiske studentundersøkelsen Eurostudent V fra 2013. (Steffensen, Ekren og Nygård 2015: 38).

Nygård og Boateng (2015) finner at de fleste er i arbeid fem år etter at de tok en master- eller doktorgrad i Norge i 2008, men at det er store inntektsforskjeller mellom fagområder.

Livslang læring mindre utbredt i EU enn i Norge

Livslang læring er viktig både for den enkeltes deltakelse i samfunns- og arbeidsliv, og for samfunnet som helhet. Deltakelse i voksnes læring i Norge ligger på rundt 20 prosent, det dobbelte av gjennomsnittet for EU.

EU er langt unna å nå det felles 2020-målet på 15 prosent. Voksnes læring er særlig lite utbredt i land i det østlige Europa, hvor opplæring og utdanning ofte er nesten fraværende blant voksne som fra før har et lavt utdanningsnivå. I alle EU og EFTA-landene er det en positiv sammenheng mellom personers utdanningsnivå og deres deltakelse i voksnes læring. I Norge er det en klar forskjell på vel 14 prosentpoeng i deltakelse mellom høyt og lavt utdannede.

Ulike forklaringsfaktorer knyttet til deltakelsesmønstre i voksnes læring i Norge og andre europeiske land er blant annet drøftet i SSBs tidligere analyser av data fra Adult Education Survey i Steffensen (2009).

Når vi sammenligner med resten av Norden

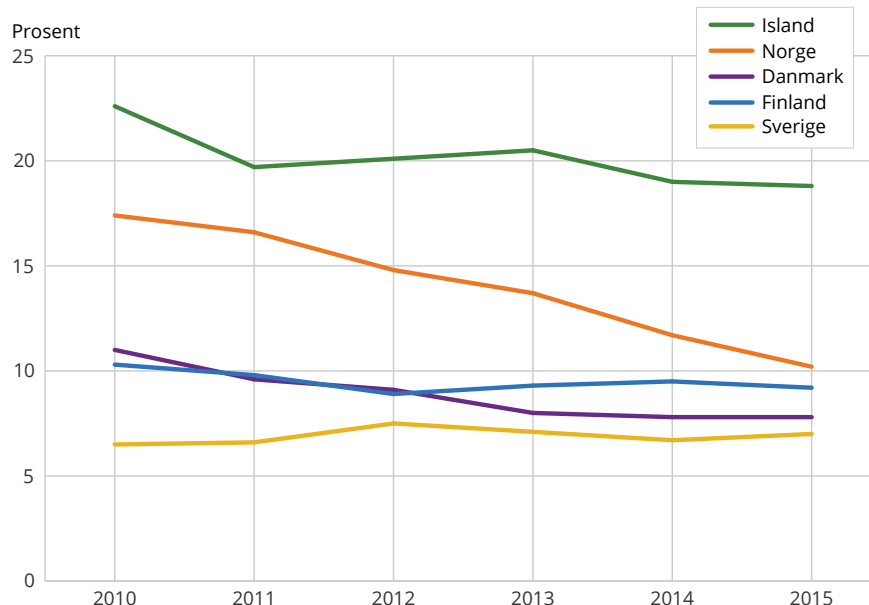
Vi har sett at Norge har positive resultater sammenlignet med snittet for EU på et flertall av de europeiske 2020-indikatorerne innenfor utdanning. Sammenligner vi Norge med de andre nordiske landene er imidlertid bildet mer variert (se tabell 2).

Skolefrafallet i Norge nærmer seg nivået i våre naboland

Tidlig skolefrafall lå i 2010 klart høyere i Norge enn i Sverige, Danmark og Finland. De siste fem årene har imidlertid skolefrafallet i Norge nærmet seg nivået i disse landene (se figur 5). Island skiller seg ut med et særlig høyt skolefrafall, noe som blant annet kan henge sammen med næringsstruktur og gode arbeidsmuligheter for lavt utdannet ungdom på Island, se f.eks. OECD (2012).

Det er rimelig å anta at det alltid vil være noen elever som avslutter videregående uten fullført studie- eller yrkeskompetanse. For enkelte elever vil det ut i fra deres forutsetninger (for eksempel elever med spesielle lærevansker) være et fullverdig mål å følge en opplæringsplan fram mot

Figur 5. Tidlig skolefrafall for personer 18-24 år (ikke i utdanning og opplæring, og ikke fullført videregående). Norden

Kilde: Eurostat, European Labour Force Survey (online tabellkode: edat_ifse_07).

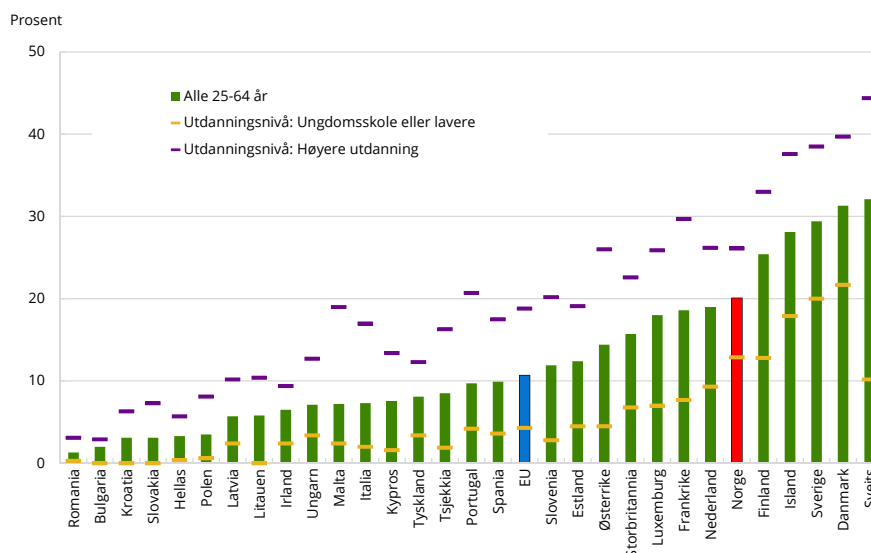
en fullført grunnskolekompetanse. I Sverige, som var blant landene i EU med det laveste skolefrafallet i 2010, ser vi i tråd med dette at frafallet ikke har gått ytterligere ned de siste fem årene.

I Finland, Sverige og Danmark har forskjeller i skolefrafall mellom menn og kvinner holdt seg nokså stabilt de siste fem årene, mens de er blitt klart mindre i Norge. På Island har det, i motsetning til i Norge, ikke vært en nedgang i frafallet blant menn, men derimot en markant nedgang blant kvinner (se figur 7).

Høyere utdanningsnivå blant unge kvinner i Norge

Et fellestrekk for alle de nordiske landene er at de har en andel av 30-34 åringer med høyere utdanning som ligger klart over snittet i EU, men denne andelen er særlig høy i Norge. På den annen side er det mindre forskjeller i utdanningsnivået blant unge menn og kvinner i de andre nordiske landene enn i Norge. Det er særlig blant kvinnene Norge skiller seg fra våre nordiske naboer.

Figur 6. Deltakelse i utdanning eller opplæring siste 4 uker for personer 25-64 år. 2015

Kilde: Eurostat, European Labour Force Survey (online tabellkode: trng_ifse_03).

Tabell 2. Sammenligninger mellom Norge og andre nordiske land på områder der det er satt europeiske referansemål for 2020 innenfor utdanning og opplæring¹

	Barnehage (4 år til skolealder)	Lave ferdigheter Regning (15 år)	Lave ferdigheter Naturfag (15 år)	Lave ferdigheter Lesing (15 år)	Tidlig skolefrafall (18-24- åringer)	Høyere utdanning (30-34- åringer)	Sysselsetting nyutdannede (20-34 år)	Voksnes læring (25-64 år)
Norge	97,3	22,3	19,6	16,2	10,2	50,9	90,9	20,1
Danmark	98,0	16,8	16,7	14,6	7,8	47,6	81,7	31,3
Sverige	95,9	27,1	22,2	22,7	7,0	50,2	85,9	29,4
Finland	75,1	12,3	7,7	11,3	9,2	45,5	75,5	25,4
Island	97,2	21,5	24,0	21,0	18,8	47,1	92,0	28,1
Årgang	2012	2012	2012	2012	2015	2015	2015	2015

¹ Fargene bak de oppgitte tallene for de ulike Nordiske landene indikerer om situasjonen er bedre enn i Norge (grønn), omtrent likt som i Norge (hvitt) eller dårligere enn i Norge (rødt).

Kilde: Eurostat, European Labour Force Survey og UOE (online tabellkoder: tps00179, t2020_40, t2020_41, tps00053, tsdsc440). OECD, PISA 2012.

61 prosent av kvinner i Norge i alderen 30-34 år har høyere utdanning, mot 58 prosent i Sverige og under 56 prosent i de øvrige nordiske landene.

Sysselsetting blant nyutdannede klart høyest i Norge

De fleste nordiske landene har høy sysselsetting blant nyutdannede sammenlignet med snittet for EU, men i Finland ser det ut til at det å finne arbeid kort tid etter fullført utdanning er mer utfordrende enn ellers i Norden. Danmark og Sverige har også lavere sysselsetting blant nyutdannede enn i Norge (se tabell 2).

Voksnes læring mer utbredt ellers i Norden

Selv om deltakelse i voksnes læring i Norge er dobbelt så høy som i snittet i EU, ligger nivået i Norge mellom 5 og 11 prosentpoeng lavere enn hos våre nordiske naboer. Voksnes læring er mindre utbredt i Norge enn ellers i Norden både blant voksne med høy og lav utdanning. Den såkalte «Matteus-effekten», der de som har høy utdanning fra før også deltar i størst grad i læring i voksen alder, er imidlertid enda mer markant i de andre nordiske landene (se figur 6).

Gjennomgangen av de europeiske utdanningsmålene i denne artikkelen har vist at det er stor variasjon mellom ulike land i Europa. Selv om Norge gjør det bedre enn snittet i EU på de fleste utdanningsområdene, henger vi fremdeles noe etter våre nordiske naboland når det gjelder voksnes læring og skolefravall. På det sistnevnte området har det imidlertid vært en positiv utvikling i Norge de siste fem årene. Fremover mot 2020 vil den årlige oppdateringen av resultater for EUs utdanningsindikatorer gi svar på om denne positive utviklingen vil fortsette for Norge sin del, og om EU vil nå de felles målene som er satt.

Figur 7. Tidlig skolefravall for menn og kvinner 18-24 år (ikke i utdanning og opplæring, og ikke fullført videregående)

Kilde: Eurostat, European Labour Force Survey (online tabellkode: edat_lfse_14).

Litteraturliste

- Boateng, S. & Nygård, G. (2015). Nesten alle i arbeid – store inntektsforskjeller: hvordan går det med dem som tar master- eller doktorgrad? *Samfunnsspeilet*, 47(4), 37-42. Hentet fra: <https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/nesten-alle-i-arbeid-store-inntektsforskjeller>
- European Commission (2015). Education and Training Monitor 2015. Luxembourg: Publication Office of the European Union.
- European Commission (2011). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Tackling early school leaving: a key contribution to the Europe 2020 Agenda. Hentet fra: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0018&from=RO>
- Eurostat (2016). Education and Training 2020. EU Benchmarks. Europe 2020 indicators. Hentet fra: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/education-and-training/eu-benchmarks/indicators>
- OECD (2012): *Towards a Strategy to Prevent Dropout in Iceland. Result of the OECD-Iceland Workshop preventing dropout in upper secondary schools in Iceland (Rekjavik, Iceland, November 2011)*. Hentet fra: <https://www.oecd.org/iceland/49451462.pdf>
- Statistisk sentralbyrå (2015). Studenter ved universiteter og høyskoler, 1. oktober 2015. Hentet fra: <http://www.ssb.no/utu/vh>
- Steffensen, K. (2009). Deltakelsesmønstre i voksnes læring i Norge og andre europeiske land. I *Utdanning 2009 – læringsutbytte og kompetanse*. (167-192). (Statistiske analyser 111). Hentet fra: <http://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/utdanning-2009>
- Steffensen, K., Ekren, R. & Nygård, G. (2015). *Studenters økonomi og studiesituasjon. Norske resultater fra Eurostudent V i et europeisk perspektiv*. (Rapporter 2015/50). Hentet fra: <http://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/studenters-okonomi-og-studiesituasjon>